

KLAGANDE
Stockholms stad

Ombud: Stadsadvokat Mattias Sandberg

MOTPART
Länsstyrelsen i Stockholms län

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE
Förvaltningsrätten i Stockholms dom den 11 september 2018
i mål nr 29581-17, se bilaga A

SAKEN
Byggnadsminne enligt kulturmiljölagen

KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

Kammarrätten avslår överklagandet.

YRKANDEN M.M.

Stockholms stad

Stockholms stad yrkar i första hand att kammarrätten ska undanröja Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut att förklara Stockholms stadsbibliotek med tillhörande basarer på del av fastigheten Spelbomskan 16 samt tillhörande park på del av fastigheten Vasastaden 2:99 för byggnadsminne. Staden yrkar i andra hand att kammarrätten ska undanröja punkterna 2–5 under rubriken ”Huvudbyggnaden Stockholms stadsbibliotek” i länsstyrelsens beslut och återförvisa målet till länsstyrelsen för fortsatt handläggning. Staden för fram bl.a. följande.

Stadsbiblioteket är en kulturhistoriskt och arkitektoniskt värdefull byggnad som förtjänar att bevaras så som det har avsetts. Det var av detta skäl som staden i samråd med Stockholms stadsmuseum och länsstyrelsen tog fram ett särskilt vårdprogram för byggnaden med tillhörande park. Staden och länsstyrelsen diskuterade en kulturminnesmärkning med utgångspunkt i vårdprogrammet. En byggnadsminnesförklaring kräver inte fastighetsägarens tillstånd. Det är dock fråga om en tvångslagstiftning med ingripande verkan på annans egendom varför sådana beslut måste fattas med försiktighet. Om det inte finns något behov av en omedelbar tvångsåtgärd kan det inte vara godtagbart att besluta om en sådan mot fastighetsägarens nekande. Staden har godkänt planerna på byggnadsminnesförklaring men först efter det att nödvändiga renoveringsarbeten utförts. Det saknades behov av ett omedelbart beslut och länsstyrelsen borde ha gett staden möjlighet att slutföra renoveringsarbetet först.

Länsstyrelsen borde ha kommunicerat ändringarna av skyddsbestämmelserna innan beslutet fattades. Innebörden av exemplifieringen, avseende bl.a. större ingrepp i byggnadens stomme, leder till så långtgående konsekvenser att de inte har täckts av de diskussioner som föregrep beslutet.

Diskussionen utgick även från förutsättningen att staden skulle hinna genomföra nödvändiga renoverings- och utvecklingsåtgärder innan bestämmelserna skulle antas. Det kan inte anses finnas ett samförstånd, trots den stora mängd kontakter som har förekommit mellan staden och länsstyrelsen. Skyddsbestämmelserna har således inte utformats i samförstånd med staden och de innehåller mer omfattande skyldigheter än vad som är oundgängligen nödvändigt för att bibehålla byggnadsminnets kulturhistoriska värde. Stadsbiblioteket har åldrats på ett sätt som gör att det blir nödvändigt att vidta åtgärder för att bevara byggnaden. Målet är att stadsbiblioteket ska kunna ta emot det större antal besökare som förväntas och bli mer tillgängligt samtidigt som byggnaden bevaras som en kulturhistorisk och arkitektonisk världsikon. Skyddsbestämmelserna förhindrar en ändamålsenlig renovering och utveckling av stadsbiblioteket. Länsstyrelsen har under handläggningen och i beslutet inte tagit tillräcklig hänsyn till stadsbibliotekets användning och stadens skäliga önskemål att få genomföra renoveringen innan beslutet fattades.

Länsstyrelsen i Stockholms län

Länsstyrelsen i Stockholms län anser att överklagandet ska avslås och för fram detsamma som i förvaltningsrätten samt tillägger bl.a. följande.

Länsstyrelsen har mot bakgrund av den utdragna processen till slut ansett att en byggnadsmminnesförklaring av stadsbiblioteket inte längre kan skjutas upp. Det är av allmänt intresse att beslutet kvarstår inför de kommande renoveringsarbetena eftersom det annars inte är säkerställt att skador på kulturhistoriska värden inte uppkommer. Ett vårdprogram är inte juridiskt bindande och innebär därmed inget skydd i sig för anläggningen. Vårdprogrammet är främst ett kunskapsunderlag om byggnadens och parkens historia, kulturhistoriska värden och hur de ska förvaltas och underhållas.

Skyddsbestämmelserna i såväl byggnadsminnesförklaringen som i vårdprogrammet baseras på den byggnadshistoriska inventering som Stockholms stadsmuseum genomförde 2003–2004. Länsstyrelsen har 2010 och 2015 remitterat förslag till skyddsbestämmelser till staden. De ändringar som har gjorts efter kommunikeringen är endast av redaktionell karaktär i syfte att öka tydligheten och läsbarheten i myndighetens beslut. Vidare har några av skyddsbestämmelserna förtydligats och preciserats. Preciseringen har skett mot bakgrund av de höga krav som ställs på noggrannhet i formuleringen av skyddsbestämmelser. Skyddsbestämmelserna behöver inte vara ett hinder för mer omfattande byggnadsåtgärder, men kräver alltid en prövning utifrån de kulturhistoriska värdena i varje enskilt fall.

Sammantaget anser länsstyrelsen att beslutet om byggnadsminnesförklaring har skett på sätt som föreskrivs i 3 kap. 3 § kulturmiljölagen (1988:950), att erforderlig kommunikation enligt gällande lagstiftning har skett med staden och att skyddsbestämmelserna är väl avvägda utifrån anläggningens kulturhistoriska värden och därför bör kvarstå.

Riksantikvarieämbetet

Kammarrätten har inhämtat yttrande från Riksantikvarieämbetet som för fram bl.a. följande.

Stadsbiblioteket med basarerna och tillhörande park uppfyller det krav på synnerligen högt kulturhistoriskt värde som följer av 3 kap. 1 § kulturmiljölagen. När det gäller frågan om utformningen av skyddsbestämmelserna täcker bestämmelserna, såsom de har utformats av länsstyrelsen, väl in de kulturhistoriska värden som finns och som har beskrivits i beslutets motivering. Skyddsbestämmelserna ålägger inte fastighetsägaren mer omfattande skyldigheter än nödvändigt för att behålla byggnadsminnets kulturhistoriska värde.

Specificeringen av skyddsbestämmelserna när det gäller begrepp såsom ”ursprunglig” och ”äldre”, vilka under skyddsbestämmelserna punkterna 2–4 under rubriken ”Huvudbyggnaden Stockholms stadsbibliotek” har ersatts med specifika årtal, ligger helt i linje med utvecklingen av hur skyddsbestämmelser numera utformas. Exemplifieringen i punkten 5 av vad som i det aktuella fallet avses med större ingrepp i stomme är ett rimligt förtydligande vars syfte är att öka förståelsen för vad som avses och undvika missförstånd. Exemplifieringen innebär inte en skärpning. Med *ingrepp i stomme* avses borttagning av stomdelar, genomgående håltagningar, t.ex. för ventilationskanaler, ledningar för vatten och avlopp, dörröppningar och borrhåål för upphängningsanordningar i tak och väggar (specificeringen finns i skriften *Statliga byggnadsminnen, vägledning för tillämpning av förordningen om statliga byggnadsminnen* 2017 s. 19). Av förtydligandet i länsstyrelsens beslut framgår att skyddet endast avser *större ingrepp i stomme* varför t.ex. borrhåål för upphängningsanordningar i tak och väggar inte omfattas av skyddsbestämmelsen som därmed är mindre omfattande än *ingrepp i stomme*.

SKÅLEN FÖR KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

Tillämpliga bestämmelser

Av 3 kap. 1 § kulturmiljölagen framgår att en byggnad som har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde eller som ingår i ett bebyggelseområde med ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde får förklaras för byggnadsminne av länsstyrelsen. Det framgår vidare att bestämmelserna om byggnadsminnen i 3 kap. kulturmiljölagen också får tillämpas på parker, trädgårdar eller andra anläggningar.

I 3 kap. 2 § kulturmiljölagen anges att när en byggnad förklaras för byggnadsminne, ska länsstyrelsen genom skyddsbestämmelser ange på

vilket sätt byggnaden ska vårdas och underhållas samt i vilka avseenden den inte får ändras.

Enligt 3 kap. 3 § kulturmiljölagen ska skyddsbestämmelser så långt möjligt utformas i samförstånd med byggnadens ägare och ägare till kringliggande markområde. Vidare får ägaren inte åläggas mera omfattande skyldigheter än vad som är oundgängligen nödvändigt för att bibehålla byggnadsminnets kulturhistoriska värde. Enligt bestämmelsen ska hänsyn tas till byggnadens användning och ägarens skäligen önskemål.

Kammarrättens bedömning

Frågan i målet är om länsstyrelsen har haft fog för beslutet att förklara stadsbiblioteket med tillhörande basarer och park för byggnadsminne.

Parterna är överens om att stadsbiblioteket med tillhörande basarer och park har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde. Stadens inställning är dock att en byggnadsminnesförklaring bör ske först när den planerade renoveringen har slutförts och att det vårdprogram som har tagits fram ger ett tillräckligt skydd för anläggningen. Kammarrätten konstaterar att avgörande för beslut om byggnadsminnesförklaring är graden av byggnadens kulturhistoriska värde. Länsstyrelsen får således förklara en byggnad eller andra anläggningar som har synnerligen högt kulturhistoriskt värde för byggnadsminne. För att uppnå syftet med bevarandet av byggnaden är ägarens inställning av stor betydelse. Fastighetsägarens medgivande är således önskvärt men inte ett krav för byggnadsminnesförklaring enligt gällande lagstiftning.

Av utredningen i målet framgår att frågan om byggnadsminnesförklaring av stadsbiblioteket väcktes på 1980-talet och att handläggningen av ärendet har pågått under lång tid. Av handlingarna framgår vidare att länsstyrelsen och staden har haft ett flertal möten och kontakter kring frågan och att

länsstyrelsen 2010 och 2015 har remitterat förslag till beslut om byggnadsminnesförklaring till staden.

Vid en jämförelse mellan förslaget som kommunicerades 2015 och det överklagade beslutet konstaterar kammarrätten att samtliga skyddsbestämmelser anges i såväl förslaget som i det överklagade beslutet. Punkt 2 i förslaget från 2015 har delats upp i fyra punkter i det överklagade beslutet, punkterna 2–5 under rubriken ”Huvudbyggnaden Stockholms stadsbibliotek”. I det överklagade beslutet har ordet *ursprunglig* ersatts med årtalet 1933 och ordet *äldre* har ersatts med årtalet 1961. Dessa årtal finns också angivna i det vårdprogram som tagits fram 2012, som staden åtagit sig att arbeta utifrån. I punkt 5 har länsstyrelsen gett exempel på vad som avses med större ingrepp i byggnadens stomme.

Kammarrätten anser med hänsyn till vad Riksantikvarieämbetet har fört fram i sitt yttrande och vad som i övrigt kommit fram i målet att preciseringen och angivna exempel innebär ett rimligt förtydligande som inte kan anses innebära en förändring av innebörden av skyddsbestämmelserna. Kammarrätten anser vidare att skyddsbestämmelserna har en tydlig koppling till de kulturhistoriska värden som är framträdande för byggnaden med tillhörande basarer och park samt att skyddsbestämmelserna anger på vilket sätt dessa inte får ändras och hur de ska vårdas och underhållas.

Kammarrätten instämmer i förvaltningsrättens bedömning att beslutet inte ska upphävas på grund av formella felaktigheter och att skyddsbestämmelserna så långt som möjligt har utformats på ett sådant sätt att förutsättningarna i 3 kap. 3 § kulturmiljölagen avseende samförstånd med ägaren är uppfyllda. Det framgår inte heller att staden har ålagts mer omfattande skyldigheter än vad som är oundgängligen nödvändigt för att bibehålla byggnadsminnets kulturhistoriska värde. Länsstyrelsen har därmed haft fog för beslutet. Överklagandet ska således avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B (formulär 1).

Caroline Beck-Friis Karin Nilsson Edin Theresa Winnberg Elliot

Caroline Beck-Friis
kammarrättsråd
ordförande

Karin Nilsson Edin
kammarrättsråd

Theresa Winnberg Elliot
assessor
referent

/Isa Lund
föredragande jurist

KLAGANDE

Stockholms kommun

Ombud: Stadsadvokat Mattias Sandberg
Stadsledningskontoret
Hantverkargatan 3A
105 35 Stockholm

MOTPART

Länsstyrelsen i Stockholms län
Box 22067
104 22 Stockholm

ÖVERKLAGAT BESLUT

Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2017-11-27, se bilaga 1

SAKEN

Byggnadsminne enligt kulturmiljölagen

FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten avslår överklagandet.

YRKANDEN M.M.

Länsstyrelsen i Stockholms län (länsstyrelsen) beslutade den 27 november 2017 att med stöd av 3 kap. 1 § kulturmiljölagen (1988:950) förklara Stockholms stadsbibliotek med tillhörande basarer på del av fastigheten Spelbomskan 16, samt tillhörande park på del av fastigheten Vasastaden 2:99 för byggnadsminne. Beslutade skyddsbestämmelser och skälen för beslutet framgår av bilaga 1.

Stockholms kommun (kommunen) yrkar i första hand att förvaltningsrätten undanröjer beslutet. I andra hand yrkas att förvaltningsrätten undanröjer punkterna 2–5 under rubriken ”Huvudbyggnaden Stockholms stadsbibliotek” och återförvisar ärendet till länsstyrelsen för fortsatt handläggning.

Till stöd för sin talan anför kommunen bl.a. följande. Stockholms stadsbibliotek är en av stadens mest kulturhistoriskt värdefulla byggnader och det är en av anledningarna till att kommunens fastighetskontor tog fram ett vårdprogram för byggnaden 2012. Stadsbiblioteket står nu inför en omfattande effektivisering och teknisk modernisering som främst berör ombyggnaden av basarerna samt utrymmena bakom. Byggstart är planerad till 2019 med färdigställande 2021–2022. Kommunen ställer sig positiv till en byggnadsminnesförklaring av stadsbiblioteket, men endast under förutsättning att den planerade ombyggnationen genomförs först. Byggnadsminnesförklaring har endast godkänts med detta förbehåll. De planerade arbetena överensstämmer med de principer som länsstyrelsens byggnadsminnesförklaring omfattar och strider således inte mot det skydd som avses gälla. Det finns dock en uppenbar risk att renoveringsprojektet såväl fördröjas som försenas med hänsyn till byggnadsminnesförklaringen. Sannolikt kommer projekteringen av renoveringen att göras om då varje åtgärd måste bedömas så att den inte innebär ändring i strid med

skyddsbestämmelserna. Det kan även bli nödvändigt att söka tillstånd att ändra byggnaden i strid med skyddsbestämmelserna. Det är uppenbart att länsstyrelsen inte borde ha beslutat om byggnadsminnesförklaring i detta skede utan avvaktat ombyggnationen. Även om det inte finns något uttryckligt krav på fastighetsägarens samtycke är lagstiftningen utformad så att byggnadsminnesförklaring förutsätter att fastighetsägaren accepterar denna och medverkar till syftet. Sådan acceptans erhålls inte om byggnadsminnesförklaringen påtvingas fastighetsägaren.

Länsstyrelsen har vidare brustit i sin handläggning av ärendet. Kommunen har inte fått information om utformningen av byggnadsminnesförklaringen då tillägg har gjorts i skyddsbestämmelserna efter att förslaget kommunicerades 2015. I det förslaget saknades punkterna 2–4 helt och punkten 5 har i länsstyrelsens beslut utvecklats gällande vad som avses med ”större ingrepp”. Skyddsföreskrifterna har väsentligt ändrats och borde ha kommunicerats enligt 17 § förvaltningslagen innan beslut fattades. Om ändringarna skulle ha bedömts utgöra en betungande begränsning hade kommunen motsatt sig byggnadsminnesförklaringen. I vart fall hade ändringarna föranlett diskussioner om formuleringen i denna del. Under alla omständigheter är det uppenbart att länsstyrelsen inte har följt bestämmelserna i 3 kap. 3 § kulturmiljölagen då skyddsbestämmelserna inte har utformats i samförstånd med fastighetsägaren.

Länsstyrelsen bestrider bifall till överklagandet och anför bl.a. följande. Stockholms stadsbibliotek är ett av de främsta byggnadsverken i Stockholm och har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde. Länsstyrelsen har därför byggnadsminnesförklarat stadsbiblioteket med basarer och tillhörande park och beslutat om skyddsbestämmelser, så att kulturhistoriska värden bevaras för framtiden. De ändringar som har gjorts i skyddsbestämmelserna är endast av redaktionell karaktär i syfte att öka tydligheten och läsbarheten i beslutet. I remissen från 2015 återfinns de beslutade skyddsbestämmelserna

i punkterna 2–5 samlade under punkten 2 under rubriken ”Huvudbyggnad”. Vidare har några av skyddsbestämmelserna förtydligats då begrepp som ”ursprunglig” respektive ”äldre” inredning m.m. ersatts med årtal. Förtydligandet i punkt 5 om vad som avses med ”större ingrepp i stomme” är inte annat än en exemplifiering på åtgärder som vanligtvis anses ingå i begreppet. Preciseringsen som anges i beslutet medför därmed inget krav på ny kommunikering eller någon betungande begränsning för kommunen såsom fastighetsägare.

Planer på en om- och tillbyggnad av Stockholms stadsbibliotek har funnits sedan 1980-talet. Länsstyrelsen har till slut ansett att en byggnadsminnesförklaring inte kan skjutas upp. Om det stämmer, såsom kommunen skriver i sitt överklagande, att den kommande ombyggnationen av Stockholms stadsbibliotek överensstämmer med beslutade skyddsbestämmelser kommer byggnadsminnesförklaringen inte att påverka den kommande ombyggnadsprocessen eller åsamka kommunen ekonomiska merkostnader. Det finns ett allmänt intresse av att byggnaden omfattas av kulturmiljölagens skydd. Bestämmelsen i 3 kap. 3 § kulturmiljölagen är formulerad så att det inte finns något krav på ägarens samtycke. Den omständigheten att kommunen mottagit ett byggnadsvårdsbidrag med villkor om byggnadsminnesförklaring bör också tillmätas stor betydelse. Förutom de två skriftliga remisserna med förslag till skyddsbestämmelser 2010 och 2015 har länsstyrelsen också haft ett antal möten med kommunen där byggnadsminnesförklaringen har diskuterats.

SKÅLEN FÖR AVGÖRANDET

Det är ostridigt i målet att Stockholms stadsbibliotek har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde och därför får förklaras som byggnadsminne enligt 3 kap. 1 § kulturmiljölagen. Kommunen har dock invänt att den endast har godkänt byggnadsminnesförklaringen med förbehåll samt att det

är olämpligt att besluta om byggnadsminne innan de planerade renoveringsplanerna har genomförts.

I förarbetena till 1960 års lag om byggnadsminnen, som fortfarande har relevans för nuvarande lagstiftning, anges bl.a. följande. Det finns behov av en skärpt lagstiftning på området. Den enskilde ägarens och det allmännas samfälliga intresse och strävan måste vara utgångspunkten för de åtgärder som avser att tillvarata vår gamla värdefulla byggnadskultur. I olikhet mot 1942 års lag om skydd för kulturhistoriskt märkliga byggnader bör lagen kunna tillämpas på en byggnad oberoende av ägarens eller annan rättighetsinnehavares medgivande (se prop. 1960:161 s. 15 ff.).

Förvaltningsrätten konstaterar att det från och med 1960 års lag och fortsatt enligt nu gällande lagstiftning inte ställs krav på samtycke från ägare eller annan rättighetsinnehavare för byggnadsminnesförklaring. Av utredningen i målet framgår också att länsstyrelsen under ärendet, som pågått under lång tid, har samarbetat med och försökt beakta kommunens intressen. Det som kommunen har anfört om att den inte fullt ut har godkänt byggnadsminnesförklaringen och uppgifterna om att den planerade renoveringen ska påbörjas 2019 utgör enligt förvaltningsrätten inte skäl för att upphäva beslutet.

Kommunen har vidare anfört att länsstyrelsen har brustit i sin kommuniceringsskyldighet då ändringarna av skyddsbestämmelserna inte kommunicerats i enlighet med förvaltningslagen (2017:900) innan beslutet fattades. Kommunen menar också att länsstyrelsen inte har följt bestämmelsen i 3 kap. 3 § kulturmiljölagen. Enligt denna bestämmelse ska skyddsbestämmelser så långt som möjligt utformas i samförstånd med byggnadens ägare. Ägaren får vidare inte åläggas mera omfattande skyldigheter än vad som är oundgängligen nödvändigt för att bibehålla

byggnadsminnets kulturhistoriska värde och hänsyn ska tas till byggnadens användning och ägarens skäligen önskemål.

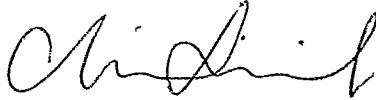
I aktuella förarbeten anges att syftet i första hand är att få till stånd ett nära samarbete mellan byggnadsminnesvårdens företrädare och ägarna till kulturhistoriskt märkliga byggnader. Skyddsföreskrifternas innehåll blir som regel beroende av resultatet av förhandlingar mellan berörda parter. Företrädare för byggnadsminnesvården bör gå fram med sådan varsamhet, att tvång endast i undantagsfall ska behöva tillgripas (se prop. 1960:161 s. 52).

Förvaltningsrätten anser inte att det som kommunen har anfört om länsstyrelsens bristande kommunikering innebär att beslutet är behäftat med sådana formella felaktigheter att det ska upphävas. De nu beslutade skyddsbestämmelserna i punkterna 2–5 utgör enligt förvaltningsrättens bedömning enbart en precisering avseende årtal (punkterna 2–4) och exempel på vad som avses med ”större ingrepp” (punkten 5) i förhållande till de år 2015 föreslagna skyddsbestämmelserna, vilka har kommunicerats med kommunen.

Mot bakgrund av att kommunen inte har framfört några synpunkter på de föreslagna skyddsbestämmelserna i sitt kommunikeringssvar, samt de många kontakter som förevarit mellan länsstyrelsen och kommunen under ärendets gång, anser förvaltningsrätten att skyddsbestämmelserna har utformats på ett sådant sätt att kraven i 3 kap. 3 § kulturmiljölagen avseende samförstånd med ägaren är uppfyllda. Det framgår inte heller att kommunen har ålagts mera omfattande skyldigheter än vad som är oundgängligen nödvändigt för att bibehålla byggnadsminnets kulturhistoriska värde. Överklagandet ska därmed avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Detta avgörande kan överklagas. Information om hur man överklagar finns i bilaga 2 (DV 3109/1A).

Maja Lindqvist

Förvaltningsrättsfiskal

Nämndemännen Marie Ekwall, Peeter Pihelgas och Birgit Stenberg har också deltagit i avgörandet.

Camilla Källmén har föredragit målet.

Stockholms stad
Fastighetsnämnden

Delgivningskvitto

**Byggnadsminnesförklaring av Stockholms
stadsbibliotek med basarer på del av fastigheten
Spelbomskan 16 samt tillhörande park på del av
fastigheten Vasastaden 2:99, Norrmalm,
Stockholms stad****Beslut**

Länstyrelsen i Stockholms län förklarar med stöd av 3 kap 1 § kulturmiljölagen (1988:950) (KML) Stockholms stadsbibliotek med tillhörande basarer på del av fastigheten Spelbomskan 16, samt tillhörande park på del av fastigheten Vasastaden 2:99 för byggnadsminne, se karta.

Skyddsbestämmelser

För byggnadsminnet gäller följande skyddsbestämmelser:

1. Huvudbyggnaden Stockholms stadsbibliotek
 1. Byggnaden får inte rivras eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
 2. Planlösning tillkommen före år 1933 får inte ändras.
 3. Ingrepp får inte göras i fast inredning tillkommen före år 1961.
 4. Ingrepp får inte göras i konstnärlig utsmyckning eller i invändiga ytskikt tillkomna före år 1933.
 5. Större ingrepp får inte göras i byggnadens stomme.

Med större ingrepp i stomme avses till exempel borttagande av partier av stommen, genomgående håltagningar för ventilation eller annan mer omfattande kulvertering/rördragning, dörröppningar, lucköppningar mm.

2. Basarerna

1. Basarerna får inte rivras eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt exteriört förändras.

3. Parken m.m.

1. Parken får inte ytterligare bebyggas.
2. Huvudtrappan från Sveavägen med murar och smidesstaket samt stenläggning ovan basarerna får inte ändras.
3. Planteringar, buskar och träd samt anläggningar som bäck, dammar, terrasseringsmurar, skärmtak, skulpturer och markbeläggning ska bevaras och underhållas så att dess kulturhistoriska värde bibehålls.

4. Vård och underhåll

1. Byggnadsminnet ska underhållas så att det inte förfaller. Vård och underhåll ska utföras med sådana material och metoder att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

Motiv för byggnadsminnesförklaring

Stadsbibliotekets monumentala huvudbyggnad, uppförd efter ritningar av arkitekt Gunnar Asplund 1927-28 med vissa kompletteringar som basarerna och västra längan under 1930-talets första år, är ett av den moderna svenska arkitekturens stora verk, en märkesbyggnad och solitär. Den har ett särskilt intresse som det mest fullödiga exemplet på brytningstiden mellan tjugotalsklassicism och fullt utvecklad funktionalism. De något senare tillkomna basarerna ingår i den viktiga helhetskompositionen runt Stadsbiblioteket.

Bibliotekets stora rotunda och den framförliggande ingångshallen med den monumentala trappan till stora biblioteksrummet och de båda till synes i oändligheten försvinnande sidotrapporna från ingångshallen, på utsidan av rotundan, utgör en av de märkligaste rumsskapelserna i Norden och har rönt stor internationell uppmärksamhet. Från Sveavägen löper en yttre imponerande trappa mellan basarerna upp mot huvudentrén och ansluter till den inre trappan vidare hela vägen in i rotundans biblioteksrum likt en processionsväg. Även entréerna mot söder och norr är välmarkerade genom portaler i fasaderna och är belägna på den terrass som omger biblioteket och dessutom delvis utgör basarernas tak.

Stadsbiblioteket betraktas som ett av Gunnar Asplunds främsta verk och har i sin helhet och i detaljer stora arkitekturhistoriska- och arkitektoniska värden. Den välgestaltade interiöra helheten med fast och lös inredning och den konstnärliga utsmyckningen, skapad av arkitekten själv tillsammans med några av tidens främsta konstnärer, bildar miljöer av stort pedagogiskt-, konsthistoriskt- och konstnärligt värde. Den bevarade ursprungliga användningen av rotundan,

läsesalar och barnavdelning bidrar till en helhetsupplevelse av interiören och ger ett kontinuitetsvärde.

Byggnaden är ett tidstypiskt exempel på en genomförd idé om folkbibliotekets utformning och besitter mycket höga socialhistoriska- och samhällshistoriska värden. Basarerna kom att utgöra en del i helhetskompositionen av bibliotekets närområde och gavs för tiden karaktäristisk funktisstil.

Asplunds huvudbibliotek med basarerna och intilliggande lamellhus med platsbildningen intill är ett exempel på det sena 1920-talets stadsplanetänkande. Även parkanläggningen med damm, konstgjord bäck, planteringar, gräsytor och konstverk, likaså skapad av Asplund, uppvisar en för tiden djärv och fantasirik skapelse med en helt nyskapande estetisk utformning. Parkanläggningen är kopplad till biblioteksanläggningen och har ett högt kulturhistoriskt värde. Sammantaget bildar Stockholms Stadsbibliotek med basarerna och parkanläggningen en helhetsmiljö med utomordentliga kulturhistoriska värden och utgör ett nationalmonument.

Historik

Planeringen för ett nytt stadsbibliotek hade pågått sedan 1918 då staden fick en donation från Knut och Alice Wallenbergs stiftelse som finansierade projektet. Sociala och politiska ambitioner låg bakom idén om ett kommunalt inrättat bibliotek för stadens invånare. Ett av motiven för att öka läskunnigheten och läsintresset var att få moraliskt högtstående och demokratiska medborgare. Många andra länder låg långt före Sverige i frågan om folkbibliotek, bl. a. USA och England samt de nordiska grannländerna.

Gunnar Asplunds skapandeprocess för Stockholms stadsbibliotek inföll under en stilmässig brytningstid inom arkitekturen i Sverige. Asplunds tidiga skisser för byggnaden visar fortfarande en mer traditionell klassicism. När biblioteket efter tio års arbete i mars 1928 stod klart hade det blivit ett av de främsta exemplen på svensk tjugotalsklassicism, en stilriktning som övriga världen kallade "Swedish grace". Byggnaden kom att bli förebild för andra biblioteksbyggnader i Sverige, bland annat Örebro stadsbibliotek och konserthus.

Stadsbiblioteket skulle bli Asplunds sista storverk i denna stil; de så kallade basarerna mellan bibliotekets huvudentré och Sveavägen från 1928 gavs klara funktionalistiska drag, likaså bibliotekets västra länga från 1932 som har en mer uttalad funktionalistisk fasad än ursprungsbyggnaden. Två år senare, på Stockholmsutställningen 1930, hade Asplund helt gått över till funktionalismen.

Gunnar Asplunds plan för Stockholms stadsbibliotek utgjordes av en cylindrisk byggnad omgiven av fyra sammanbyggda flyglar. Cylindern innehöll avdelningar för skönlitteratur samt ett stort bokmagasin. I flyglarna fanns utrymme för facklitteratur, dagstidningar, periodica samt barn- och ungdomsavdelningen med egen ingång från parken. Tjänsterummen förlades till våningen högst upp i huset.

Datum
2017-11-27

Beteckning
432-28282-2012

Den första byggnadsetappen omfattade den cylindriska mittbyggnaden samt de södra, östra och norra längorna vilka invigdes i mars 1928. Den västra längan som slöt det kvadratiska komplexet uppfördes 1932. I samband med att stadsbiblioteket byggdes uppfördes även de två basarbyggnaderna mot Sveavägen samt parken med dammen nedanför Observatoriekullen. Biblioteksbyggnaden uppfördes efter de principer för folkbibliotek som Asplund hade studerat i USA. Detta innebar att biblioteket skulle vara tillgängligt för alla och bygga på ett öppet hyllsystem där allmänheten själv kunde välja bland böckerna. En upplysningsdisk med utbildad personal kunde hjälpa till med sökningar och information. I de amerikanska folkbiblioteken ingick även en särskild barn- och ungdomsavdelning, föreläsningssalar och rum för kollektiva studier. Detta mönster följdes huvudsakligen också i Stockholm.

Den konstnärliga utsmyckningen utgjordes bl. a. av reliefer i stucco-lustro med motiv ur Iliaden av skulptören Ivar Johnsson i entréhallen och av en svit muralmålningar utförda av Hilding Linnquist med motiv ur en svensk folkvisa i en av de stora salarna, samt en gobeläng av samma konstnär i en av de mindre läsesalarna. Till barnens sagorum utförde Nils Dardel en väggmålning med sagomotiv och till ett av barnens biblioteksrum bidrog Alf Munthe med en takmålning med motiv från stjärnhimlen. På övre våningen dekorerades stadsbibliotekariens rum med målade väggfält, och ytterligare några rum på samma våningsplan gavs dekorativa väggmålningar. Av målningarna på övre våningen finns endast målningarna i stadsbibliotekariens rum kvar. På fasaden finns en relief med 300 bilder med figurativa motiv från bibliotekets olika ämnesområden.

Huvuddelen av armaturer och möbler ritades av Gunnar Asplund själv i samarbete med möbelarkitekten Gustaf Bergström, och tillverkades av Nordiska kompaniet. En stor del av möblerna finns ännu kvar. Merparten av armaturerna är helt eller delvis ersatta med kopior av de ursprungliga. Gunnar Asplunds son Hans Asplunds har under 1960-talet bidragit med tillägg såsom trappor från bokhall till första galleriet och tätare räcke runt gallerierna i rotundan. Dessa tillägg har utformats och anpassats efter ursprunglig inredning.

Basarerna innehöll redan från dess uppförande kommersiella verksamheter och är i dagsläget interiört ombyggda efter moderna verksamheters behov.

Gunnar Asplund utformade även parken utmed Sveavägen, mellan Stadsbiblioteket och Handelshögskolan. Parken började anläggas år 1927. I förslaget medverkade även skulptören Ivar Johnsson. I den av Asplund och Johnsson föreslagna utformningen av området ingick en större dammanläggning. Dammen är närmare 100 meter lång och täcker en yta av 1840 kvadratmeter. Samtidigt med betongarbetena pågick även terrasserings- och vägarbeten samt förberedelser för plantering av pilarna omkring dammen. Även den stora gräsytan närmast Handelshögskolan iordningställdes. Anläggandet fortsatte och vägar, trappor och diverse murarbeten samt den övre dammanläggningen, bäckfåran och pumphuset tillkom. Utvalda typer av prydnadsbuskar och perenna växter

Datum
2017-11-27

Beteckning
432-28282-2012

planterades och i bäckfåran planterades vattenväxter. Ett skärmtak av betong uppfördes vid parkens södra entré mot Sveavägen, där också en låg mur och en sockel för Nils Möllerbergs konstverk *Ungdom* anordnades. Konstverket var en gåva av Eva Bonniers donationsnämnd och kom på plats 1934. År 1937 smyckades den nedre fångdammen med Ivar Johnssons bronsskulptur *Dansande ungdom*. Stora delar av parken omdanades efter tunnelbanans byggnation i området år 1950-51. Parkens anläggningar rekonstruerades kort därefter skickligt och i stor omfattning.

Ärendets handläggning

Fråga om byggnadsminnesförklaring av Stadsbiblioteket, fastigheten Spelbomskan 6 (äldre fastighetsbeteckning), väcktes av Hans Asplund. Asplund inkom med en skrivelse till Riksantikvarieämbetet, daterad den 12 mars 1981. Ärendet överfördes till Länsstyrelsen den 30 september 1983. Den väckta frågan registrerades i Fastighetsdataregistret 29 november 1983, dvs detta ärende (dnr 432-28282-2012).

Ytterligare en väckt fråga om byggnadsminnesförklaring av Stadsbibliotekets huvudbyggnad samt annexen, de s.k. lamellhusen, på fastigheterna Spelbomskan 16, 3 och 13 väcktes i och med en skrivelse den 24 januari 2008 från Tomas Lewan SAR/MSA. Den väckta frågan registrerades i Fastighetsdataregistret den 28 januari 2008 (dnr 432-28386-2012).

Stadsmuseiförvaltningen utförde år 2004 på uppdrag av Stockholms stad, Gatu- och fastighetskontoret, en byggnadshistorisk inventering och skrev förslag till skyddsföreskrifter för Stockholms stadsbibliotek. Stadsmuseets inventering samt förslag till skyddsföreskrifter har legat till grund för Länsstyrelsens beslut.

Länsstyrelsen remitterade ett förslag till skyddsbestämmelser för en byggnadsminnesförklaring till Stockholms stad den 23 februari 2010. Stadens kommunfullmäktige svarade den 14 maj 2010 att byggnaden väl lämpade sig för en byggnadsminnesförklaring men att innan det slutgiltiga beslutet fattas ska de ekonomiska och verksamhetsmässiga konsekvenserna belysas. Ett vårdprogram togs fram av staden och presenterades år 2012. Det kom att avse byggnads- och parkbeskrivningar, teknisk status, underhållsanvisningar och brukandeanvisningar. Staden och Länsstyrelsen har därefter diskuterat vilken roll vårdprogrammet ska spela i förhållande till en kommande byggnadsminnesförklaring.

Byggnadsminnesförslaget bearbetades under 2014. Den 19 februari 2015 remitterade Länsstyrelsen ett reviderat förslag till byggnadsminnesförklaring till Stockholms stad.

Stadens fastighetskontor svarade den 31 mars 2015 med att konstatera att man inte ser något hinder för att byggnadsminnesförklara byggnaden, men att detta bör ske först efter att biblioteket genomgått den planerade utvecklingsprocess och ombyggnad som nu planeras och som avses vara avslutad år 2019.

Datum
2017-11-27

Beteckning
432-28282-2012

I skrivelse daterad 19 januari 2017 från Stadens fastighetskontor till Länsstyrelsen meddelar man att projektet försenats och nu avses vara färdigställt år 2021.

Länsstyrelsen har därefter i samråd med staden meddelat att ett beslut om byggnadsminnesförklaring kommer att fattas under 2017 då det inte är ändamålsenligt att hålla frågan öppen för handläggning då parterna i sak ändå är överens om att byggnadsminnesförklara anläggningen.

Efter att ha tagit mot Stockholms stads remissvar 2015 har föreliggande beslut tagits fram. De ändringar som gjorts i förhållande till det remitterade förslaget till skyddsbestämmelser är att det anges att parken inte får bebyggas i stället för att det som i remissförslaget anges att ett skyddsområde motsvarande parkens sträckning inte får bebyggas eller på annat sätt förändras. Även vid remitteringen till staden har byggnadsminnesförklaringen emellertid avsett såväl huvudbyggnad/basarer som parken och någon ändring görs därför inte i sak. Vidare har några av skyddsbestämmelserna förtydligats då begrepp som ursprunglig respektive äldre inredning mm. ersatts med årtal, liksom vad som avses med större ingrepp i stommen.

Väckt fråga om byggnadsminnesförklaring av lamellhusen

De tre lamellhusen, annexbyggnaderna, är belägna omedelbart utanför byggnadsminnet. De är uppförda i enlighet med den stadsplan som Asplund arbetade med sedan 1918. Stadsbiblioteksbyggnaden har därmed ett samband med de tre lamellhusen. Några av tidens mest framträdande arkitekter, Ivar Tengbom, Erik Lallerstedt och Paul Hedqvist, har ritat lamellbyggnaderna som har höga kulturhistoriska värden. Stadsbiblioteket framträder dock främst som en solitär. Länsstyrelsen tar därför i det nu aktuella beslutet i ett första skede endast ställning till en byggnadsminnesförklaring avseende biblioteksbyggnaden, basarer och den tillhörande parken. Länsstyrelsen handlägger frågan om byggnadsminnesförklaring av lamellhusen i ett separat ärende (dnr 432-28386-2012).

Information

Om det finns särskilda skäl kan Länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § KML lämna tillstånd till att ett byggnadsminne ändras i strid med skyddsbestämmelserna. Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäliga med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen skall utföras samt den dokumentation som behövs.

Ifråga om underhållsåtgärder och uppgifter om väggars och byggnadsdelars ålder kan vägledning hämtas från Stockholms stads vårdprogram för stadsbiblioteket med tillhörande park från 2012, eller senare uppdaterade versioner av detta dokument som Länsstyrelsen godkänt.

Hur man överklagar

Beslutet kan överklagas hos Förvaltningsrätten i Stockholm enligt bilaga.

Beslutande

Beslut i detta ärende har fattats och godkänts digitalt av vikarierande landshövding Åsa Ryding. I den slutliga handläggningen av ärendet har även deltagit Marina Arnshav, föredragande, samt kulturmiljöchef Louise Schlyter, deltagande.

Bilagor

1. Överklagandehänvisning

Kopia till

SBk HLA

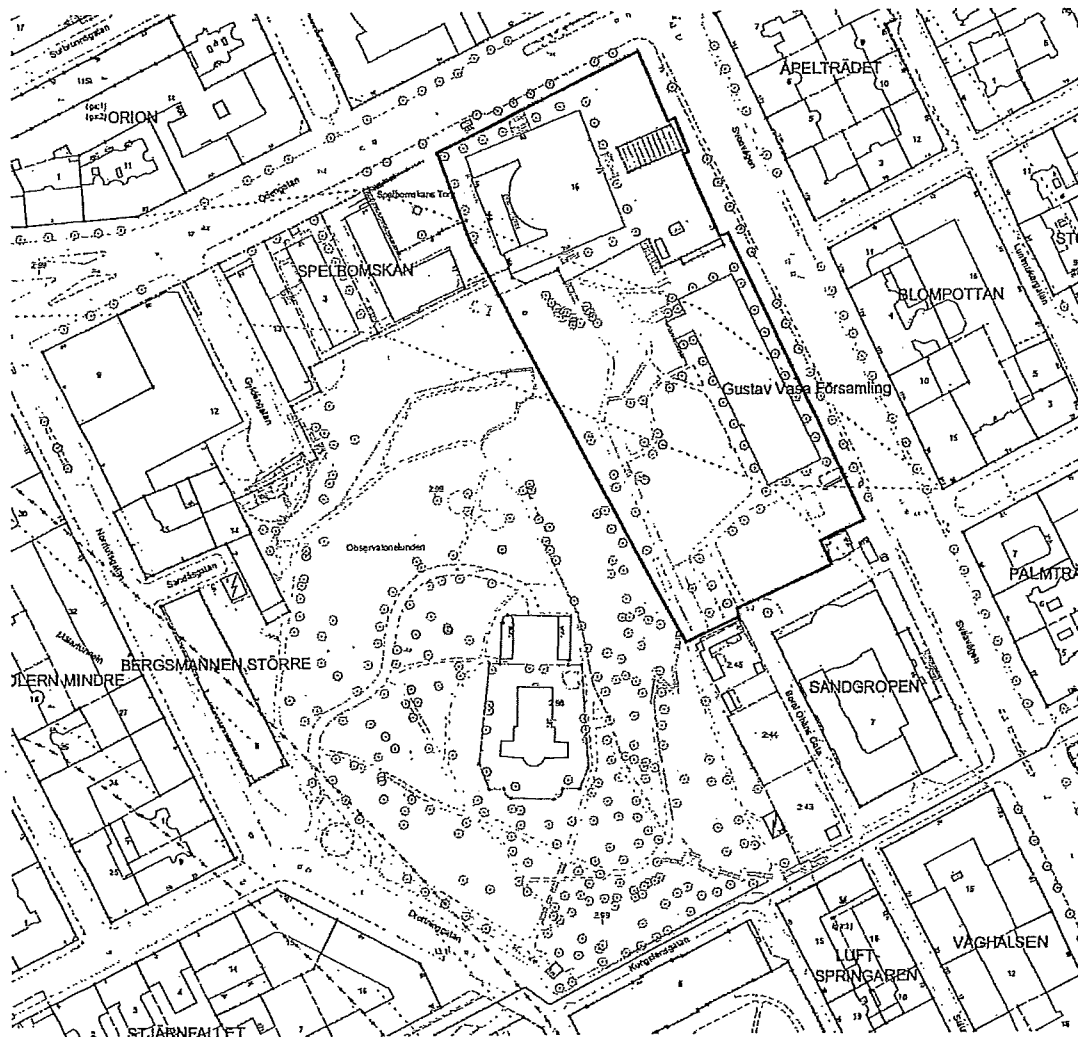
Riksantikvarieämbetet (registrator@raa.se)

Stadsmuseet (stadsmuseet@stockholm.se)

Stadsbyggnadsnämnden i Stockholms stad
(stadsbyggnadskontoret@stockholm.se)

FDS via VicNatur (uwe.stephan@lansstyrelsen.se,
kristian.herner@lansstyrelsen.se)

Karta över byggnadsminnets avgränsning

Byggnadsminnet Stockholms stadsbibliotek med basarer och tillhörande parkanläggning. Gränsen markerad som tjockare svart linje. Enskilda träd markeras med ring med prick i. Norr uppåt.